

13. Омельчук С. Проблемно-пошукове навчання морфології української мови / Сергій Омельчук // Нова педагогічна думка. – 2012. – № 3. – С. 83–87.

14. Поддьяков А. Н. Исследовательское поведение: стратегии познания, помощь, противодействие, конфликт : [монография] / Александр Николаевич Поддьяков. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : ПЕР СЭ, 2006. – 240 с.

15. Савенков А. И. Психологические основы исследовательского похода к обучению : учеб. пособие / Александр Ильич Савенков. – М. : Ось-89, 2006. – 480 с.

16. Чернецька Т. І. Освітнє середовище навчально-дослідницької діяльності дітей: структурно-функціональні основи формування / Т. І. Чернецька // Інформаційно-освітній простір: технологічні концепти формування і розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 29–30 жовтня 2013 р.). – К. : [б.в.], 2013. – С. 157–161.

17. Щукина Г. И. Роль деятельности в учебном процессе : кн. для учителя / Галина Ивановна Щукина. – М. : Просвещение, 1986. – 144 с.

Сергей Омельчук. Языковая учебно-исследовательская деятельность учащегося в системе обучения украинскому языку.

В статье определены существенные признаки языковой учебно-исследовательской деятельности личности с точки зрения психологической теории деятельности, фундаментальной теории современной психологии, психологии творчества и креативности, психологии научной деятельности, обозначена роль этой деятельности в иерархии с другими видами деятельности – учебной, творческой, познавательной, а также охарактеризованы ее структурные компоненты в аспекте развития у учащихся основной школы исследовательских способностей.

Ключевые слова: исследовательские способности, учебная деятельность, познавательная деятельность, творческая деятельность, учебно-исследовательская деятельность, структурные компоненты языковой учебно-исследовательской деятельности.

Sergiy Omelchuk. Linguistic educational and research student's activity in the Ukrainian language teaching system..

The substantial signs of linguistic and educational-research person's activity from the point of psychological theory activity, fundamental theory of modern psychology, psychology of creative work and art, psychology of scientific activity are found out in the given article; the role of this activity is defined in a hierarchy with other activities – educational, creative, cognitive, and it's structural components in the aspect of student's research capabilities.

Key words: research capabilities, educational activity, cognitive activity, creative activity, educational-research activity, structural components of linguistic and educational-research activity.

УДК 373.04.091

Л. М. Рибалко

УПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕВОЛЮЦІЙНОГО ПІДХОДУ В ПРАКТИКУ ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ

У статті розкрито деякі особливості впровадження концептуальних основ еколого-еволюційного підходу в практику шкільного навчання біології. Акцентовано увагу на специфіці проведення педагогічного експерименту щодо виявлення

ефективності навчання біології на засадах еколого-еволюційного підходу.

Ключові слова: *упровадження, еколого-еволюційний підхід, навчання біології, програма експериментальної роботи.*

Постановка проблеми. Упровадження інноваційних досягнень науки, педагогічних технологій та методологічних підходів у шкільну практику є однією з центральних проблем забезпечення якості освіти, соціального і науково-технічного прогресу. Реалізація нових наукових ідей на даному етапі розвитку сучасного суспільства має не менш важливе значення, ніж їх теоретичне відкриття й розроблення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні в науковому обігу не існує єдиного загально визнаного визначення поняття «впровадження». Так, М. Красовський, Т. Бесєда, А. Сердюк уважають, що впровадження – це спеціально організована система вивчення результатів фундаментальних і прикладних досліджень та їх утілення в реальний досвід педагогічної діяльності [1, с. 25]. М. Кухарев трактує даний термін як цілеспрямовану й систематизовану діяльність з удосконалення досвіду на основі науково-практичних досягнень [2, с. 14]. М. Махмутов, З. Михайлова розглядають впровадження з позицій діяльнісного підходу, тобто тлумачать його як самостійний, кінцевий «пункт» педагогічного дослідження [3, с. 15].

На основі аналізу праць науковців (А. Бойко, Н. Бібік, М. Кухарев, М. Махмутов, З. Михайлова, О. Савченко, О. Топузов), в яких порушувалося питання впровадження інновацій у практику шкільної освіти, сформульовано власне визначення сутності поняття «впровадження». А саме – це спеціально організований процес, спрямований на вдосконалення педагогічної практики на основі інновацій (педагогічних технологій, методологічних підходів тощо), який виявляє їх ефективність, ціннісні орієнтири та якісні показники рівнів сформованості знань, умінь і навичок учнів, сприяє підвищенню професійних компетентностей учителів.

Мета статті – розкрити особливості впровадження еколого-еволюційного підходу в практику шкільного навчання біології.

Виклад основного матеріалу. Протягом 2011-2013 рр. нами розроблені дидактичні основи та концепція навчання природничих дисциплін на засадах еколого-еволюційного підходу (ЕЕП), виявлені та теоретично обґрунтовані педагогічні умови цього процесу.

Ефективність розроблених теоретичних основ ЕЕП у системі шкільної природничо-наукової освіти ми визначали на прикладі навчання біологічного компонента в загальноосвітніх навчальних закладах. Задля цього розроблено дидактичну модель навчання біології на засадах ЕЕП, методичну систему реалізації ЕЕП у змісті біологічного компонента шкільної природничо-наукової освіти та систему навчально-методичної літератури, в якій втілено концептуальні основи ЕЕП.

Утілення наукових розробок у практику шкільного навчання здійснювали під час проведення педагогічного експерименту в рамках Всеукраїнського експерименту з впровадження інноваційного освітнього проекту «Розквіт»

(Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 476 від 18.04.2012 р.). До експерименту було залучено 31 загальноосвітній навчальний заклад Полтавської, Дніпропетровської, Запорізької, Кіровоградської, Київської та Черкаської областей.

Ураховуючи важливість упровадження ЕЕП у практику шкільного навчання біології, нами розроблено програму експериментальної роботи та навчально-методичний супровід її реалізації, який включає навчальні підручники з біології [4; 6; 7; 8], посібники для учнів [5; 9; 11; 12; 13] та методичний посібник для вчителів [10], які втілюють ЕЕП у навчанні.

Принципово важливим положенням упроваджувальної роботи є тривала та перманентна взаємодія із суб'єктами освітньої системи, постійний контакт і неперервний зворотний зв'язок з ними (на відміну від епізодичних контактів інструктивного, інформаційного чи контролюючого характеру).

У процесі впровадження ЕЕП у шкільну практику вагома роль відводиться навчально-просвітницькій роботі з учителями. Так, у системі неперервної освіти педагогічних кадрів на базі Полтавського, Дніпропетровського, Кіровоградського та Черкаського обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти передбачено ознайомлення вчителів предметів природничого циклу, зокрема біології, з концептуальними ідеями ЕЕП, його концепцією та методичною системою реалізації в системі курсової перепідготовки. З цією метою розроблено та введено в дію проект упровадження тематичних курсів, серед пріоритетних напрямів якого є ЕЕП у системі курсової перепідготовки вчителів біології.

Особливістю цього проекту є надання курсантам ґрунтовних знань із теоретичних основ ЕЕП, відпрацювання педагогічної технології навчання природничих дисциплін на засадах ЕЕП, підвищення самоосвітньої компетентності педагогів. Провідними формами роботи на курсах підвищення кваліфікації учителів біології у ПОІППО є лекції, практикуми, майстер-класи, педагогічні майстерні, презентації перспективного педагогічного досвіду тих шкіл, в яких апробується розроблена навчально-методична література.

Упровадження здійснюється в три етапи – підготовчий, організаційно-аналітичний та практичний. Зупинимось на розгляді цих етапів більш детально.

Перший етап – *підготовчий*. На цьому етапі діяльність учителів природничих предметів, які перебувають на курсах підвищення кваліфікації, спрямовується на: ознайомлення з теоретичною базою навчання природничих дисциплін на засадах ЕЕП, його концепцією та дидактичними основами; здійснення інформаційного супроводу пошукової діяльності педагога; створення банку педагогічних ідей; виявлення на діагностично-прогностичній основі творчо працюючих учителів, які виявили бажання впроваджувати інновації в шкільній практиці. Задля цього проводяться тренінги з актуальних проблем «Еколого-еволюційний підхід – майбутнє шкільної природничо-наукової освіти», «Реалізація еколого-еволюційного підходу на засадах освіти для збалансованого розвитку». Це забезпечує вчителям відповідне входження в поле проблеми, їх адекватну теоретичну та методичну підготовку, перспективи

подальшої успішної роботи.

Другий етап – *організаційно-аналітичний*. Акцентується увага на визначенні груп учителів, які виявили бажання брати участь в експерименті, створенні моделі науково-методичного супроводу впровадження ЕЕП у навчально-виховний процес, розробленні плану і програми експериментальної роботи. Реалізація названої моделі характеризує особливості третього практичного етапу – *практичного* – діяльність учителів у школі з цього напрямку.

Одним із ключових компонентів здійснюваної роботи є перманентна діагностика готовності педагогічних кадрів та ефективності впровадження методичної системи реалізації еколого-еволюційного підходу на уроках біології. Опитування, проведене у 2013 році серед педагогів і керівників навчальних закладів, показало, що 95 % опитаних вважають упровадження ЕЕП доцільним та актуальним, однак 70 % визначили свій рівень готовності до його втілення як такий, що потребує допомоги – відповідного навчально-методичного супроводу.

Найбільш ефективними формами роботи щодо формування зазначеної готовності респонденти назвали тематичні та проблемні курси підвищення кваліфікації, семінари, тренінги, обговорення за круглим столом, консультації та роботу у творчих групах для уточнення методики реалізації ЕЕП у навчально-виховному процесі.

Результати аналізу відповідей респондентів, які пройшли відповідну підготовку, на питання про те, чи вистачає їм умінь працювати в умовах упровадження ЕЕП, продемонстрували: 75 % педагогів вважають свої вміння достатніми; 16 % – недостатніми; 9 % відносять себе до категорії не готових до даної діяльності. Така динаміка самооцінки свідчить про готовність педагогічних кадрів до реалізації ЕЕП. На нашу думку, це є наслідком проведеної роботи в обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти – читання лекцій, організація круглих столів, педагогічних діалогів, семінарів, індивідуальних консультацій тощо.

Показовим видається той факт, що тематику курсових робіт із проблеми ЕЕП до навчання природничих дисциплін обрали 34 % курсантів у 2011 році, 62 % – у 2012 р. і 83 % – у 2013 р. Така динаміка дозволяє забезпечити масове охоплення вчителів біології регіонів, визначених Всеукраїнським експериментом, і підготовку педагогічних кадрів до впровадження ЕЕП на уроках предметів природничого циклу.

Діагностичне опитування 2011-2012 рр. мало на меті виявлення рівня готовності педагогічних працівників до впровадження ЕЕП у шкільну практику. У ній брали участь учителі, методисти.

Як ми вже зазначали, на сьогодні діє 31 базова експериментальна школа на рівні експериментальних майданчиків, в яких апробується технологія навчання біології на засадах ЕЕП.

Висновки. Таким чином, упровадження ЕЕП у практику шкільного навчання біології це спеціально організований процес, спрямований на вдосконалення педагогічної практики на основі інновацій (педагогічних технологій, методологічних підходів тощо), який виявляє їх ефективність,

ціннісні орієнтири та якісні показники рівнів сформованості знань, умінь і навичок учнів, сприяє підвищенню професійних компетентностей.

Список використаної літератури

1. Красовский М. Ю. От педагогической науки к практике / М. Ю. Красовский, Т. И. Беседа, А. В. Сердюк. – К., 1991. – 267 с.
2. Кухарев Н. В. Педагогическая теория и школьная практика / Н. В. Кухарев. – Минск, 1978. – 112 с.
3. Махмутов М. И. От идеи до внедрения / М. И. Махмутов, З. Е. Михайлова. – Казань, 1997. – 80 с.
4. Помогайбо В. М. Біологія : підручник [для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл.] / В. М. Помогайбо, Л. М. Рибалко. – Полтава : Довкілля-К, 2011. – 240 с.
5. Рибалко Л. М. Робочий зошит з біології : навч. посібн. [для учнів 8 кл. загальноосвіт. навч. закл.] / Л. М. Рибалко. – Полтава : Довкілля-К, 2009. – 76 с.
6. Рибалко Л. М. Біологія : підруч. [для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл.] / Л. М. Рибалко, Л. Г. Яценко. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 284 с.
7. Рибалко Л. М. Біологія : підручник [для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл.] / Л. М. Рибалко, В. М. Помогайбо. – Полтава : Довкілля-К, 2012. – 264 с.
8. Рибалко Л. М. Біологія : підручник [для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл.] / Л. М. Рибалко, Н. В. Корягіна. – Полтава : Довкілля-К, 2012. – 240 с.
9. Рибалко Л. М. Робочий зошит з біології : навч. посібн. [для учнів 9 кл. загальноосвіт. навч. закл.] / Л. М. Рибалко, Н. В. Корягіна, Н. В. Васюкова. – Полтава : Довкілля-К, 2011. – 100 с.
10. Рибалко Л. М. Методика навчання біології на засадах еколого-еволюційного підходу (7-8 класи) : [метод. посіб. для вчителів] / Л. М. Рибалко. – К. : ТОВ «СІТПРІНТ», 2013. – 82 с.
11. Рибалко Л. М. Біологія : [навч. посіб. для учнів 7 класу] / Л. М. Рибалко. – К. : ТОВ «СІТПРІНТ», 2013. – 78 с.
12. Рибалко Л. М. Біологія : [навч. посіб. для учнів 8 класу] / Л. М. Рибалко. – К. : ТОВ «СІТПРІНТ», 2013. – 78 с.
13. Рибалко Л. М. Пізнаємо живу природу в її еволюційному розвитку : [довідник для школярів] / Л. М. Рибалко. – К. : ТОВ «СІТПРІНТ», 2013. – 50 с.

Лина Рыбалко. Внедрение эколого-эволюционного подхода в практику школьного обучения биологии.

В статье раскрыты особенности внедрения концептуальных основ эколого-эволюционного подхода в обучении биологии. Акцентировано внимание на особенностях проведения педагогического эксперимента по выявлению эффективности обучения биологии на основе эколого-эволюционного подхода.

Ключевые слова: внедрение, эколого-эволюционный подход, обучение биологии, программа экспериментальной работы.

Leena Rybalko. Ecological and evolutionary approach in the practice of school teaching of biology.

The article describes the features of the implementation of the conceptual foundations of ecological and evolutionary approach to teaching biology. The attention to the peculiarities of the pedagogical experiment to identify the effectiveness of teaching biology on the basis of ecological and evolutionary approach.

Key words: introduction, ecological and evolutionary approach, learning biology program of experimental work.